

Záró szakmai beszámoló

Mikle György

Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj

Selye János Egyetem

Komárno, Szlovákia

2021. 12. 01 – 2022. 05. 31.

A 2021 decembere és 2022 májusa között zajló, 6 hónapos ösztöndíjam során olyan szöveges és kvantitatív forrásokat kutattam, amelyek rálátást nyújtanak a történeti Komárom és Esztergom vármegyék településeinek 1910 és 1950 közötti átalakulására. Kutatásomban elsősorban a településhálózat alakulására és az agrárnépesség életminőségének változására fókuszáltam.

Helytörténeti irodalom

A kutatás első fázisában a helytörténeti irodalmat gyűjtöttem össze és dolgoztam fel. A révkomáromi Szinnyei József Városi Könyvtárban számos olyan kötet található, amelyek magyarországi könyvtárakban nem, vagy csak nehezen hozzáférhetők. Az 1990-es évek közepétől több, magyar nyelvű helytörténeti könyv látott napvilágot, amelyek Szlovákia magyarlakta településeit mutatják be. A legnagyobb lélegzetvételű és leginkább átfogó vállalkozás a Honismereti Kiskönyvtár sorozat, amely magyar és szlovák nyelvű kiskönyvek formájában került kiadásra. Ezek a munkák többnyire egységes logika alapján mutatják be a falvak, városok történetét, egészen a 20. század végéig. Kutatási tervem szempontjából ezek a könyvek több hasznos információt is magukban foglaltak. A legfontosabb jellemzőjük, hogy az életmód, az épített környezet lokális átalakulását is szem előtt tartják, továbbá a külterületek, az uradalmi puszták helyzetének változásáról is hosszú távú áttekintést adnak. A sorozat kötetei közül 59 darabot néztem át, amelyek zöme Esztergom és Komárom környéki településekről szól, azonban néhány egyéb Dél-szlovákiai magyarlakta település kötetét is feldolgoztam.

A helytörténeti írások közül a Honismereti Kiskönyvtár könyvecskéin felül további 15, nagyobb terjedelmű kötet feldolgozását végeztem el, amelyek az érintett települések történetét tárgyalják.

Nyitrai Állami Levéltár – Révkomárom, Nyitraivánka

A levéltári anyagok elemzését a Nyitrai Állami Levéltár révkomáromi és nyitraivánkai fióklevéltáraiban végeztem. A révkomáromi levéltárban található források közül a települési képviselőtestületek, jegyzői hivatalok, települési tanácsok közgyűléseinek jegyzőkönyveit kutattam. A fentebb említett helytörténeti munkák lehetővé tették, hogy azoknak a településeknek a levéltári anyagaira koncentráljak, amelyek a kutatási tervem szempontjából fontosnak tekinthetők. Öt település – Bagota, Dunaradvány, Megyercs, Ógyalla és Perbete – iratait néztem át, amely 36 darab kötet áttekintését jelentette. Az elemzett jegyzőkönyvek közül a legkorábbi 1895-ben, a legkésőbbi 1944-ben született, így lehetővé tették a trianon előtti helyi viszonyoknak az első csehszlovák korszak jellemzőivel, majd az 1938-as első bécsi döntés utáni időszak folyamataival történő összevetését. Az 1920 és 1938 közötti jegyzőkönyvek általában kétnyelvűek: a kötetekbe rendezett jegyzőkönyvek lapjainak egyik felén szlovák, a másikon magyar nyelvű szöveg található (bár Bagota esetén 1935 júliusa után csak magyar, Ógyallán 1928 és 1930 között, valamint 1932-ben néhány hónapig csak szlovák nyelven rögzítették a jegyzőkönyveket).

A települési testületek jegyzőkönyveinek felhasználhatósága tekintetében három fő elemzési irány emelhető ki. 1) Egyrészt ezek a feljegyzések arról tudósítanak, hogy a vizsgált évtizedekben hogyan változott azoknak az ügyeknek az összetétele, amelyek a helyi szinten fontosak voltak. 2) Nem elhanyagolható a települési testületek jogköreinek és a közigazgatási változásoknak a rekonstruálása sem. 3) A harmadik fontos szempont a helyi közösségeknek a mindenkori államhatalomhoz való viszonya, azaz a trianon előtti és az 1938 és 1945 közötti magyar, illetve az 1920 és 1938 közötti csehszlovák (járási, megyei és országos szintű) közigazgatási szervekkel fennálló kapcsolatuk.

Összességében az látszik, hogy a határváltozásoktól függetlenül bizonyos témák, ügyek változatlanul a községek hatáskörében maradtak. A vizsgált időszakban a legtöbb napirendi pont arra fókuszált, hogy a településen élők, de ott hivatalos lakcímmel nem rendelkezők, vagy az adott településre költözni szándékozók illetékességét a község képviselőtestülete elismeri, vagy a kérvényt elutasítja. A kérdés mérlegelése az esetek nagy részében zárult negatív eredménnyel; a kérvények elutasításának indoka a leggyakrabban az volt, hogy a kérvényező a helyi adókat korábban nem fizette megfelelő mértékben, vagy nem élt tartósan az adott településen.

A települések pénzügyi autonómiájának szintjét határolják be azok a napirendi pontok, amelyek a községi költségvetés tárgyalását, illetve a korábbi évek költségeinek zárszámadását, a községi házipénztárral történő elszámolást mutatják be. Községi jogkörnek volt tekinthető a vadászati jog pályázat útján való kiadása, amelynek részleteit a jegyzőkönyvek hosszasan elemzik. A települések adóbevételeinek részét képező ebadó megállapítása ugyancsak rendszeresen szerepel a napirendi pontok között. A község területén zajló gazdasági tevékenységek közül engedélyhez volt kötve a bormérés, szeszmérés, amelyről szintén a települési testületek szavaztak.

A közgyűléseken szociális ügyek is rendszeresen terítékre kerültek. A község saját költségvetéséből általában a munkaképtelen (idős, beteg, sokgyermekes) emberek egyszeri, vagy rendszeres segélyezését oldotta meg. Ugyancsak szociális jellegű intézkedésnek tekinthető az elemi kár (fagy, belvíz) által érintett kisgazdák segélyezése, amely általában valamilyen állami vetőmagsegély, gabonasegély terhére történt.

Operatív jellegű községi hatáskörnek tekinthető a tűzvédelem, árvízvédelem megszervezése, mezőőri szolgálat fenntartása. Ugyancsak előfordul esetenként az utak, árkok rendbetételének ügye, amelynek szervezése során szociális szempontokat is mérlegeltek: a közlekedési infrastruktúra rendbetételét a mezőgazdasági munkások, törpebirtokosok számára elérhető munkaalkalomként, kereseti lehetőségként értékelték, és használták fel. A gazdálkodás szervezéséhez sorolható a községi apaállatok beszerzése, tartása, amely szintén gyakran előfordult, az elemzett korszak egészében.

Az 1920 és 1938 közötti időszakban több, újabb ügytípus is megjelent. Tömegesen jelentkeztek az 1930-as években az úgynevezett értékemelkedési adó elengedése, vagy leszállítása iránti kérelmek, amelyet a községi lakosságnak az ingatlanulajdona után kellett fizetnie a község számára. Az államhoz való viszony változásáról tudósítanak azok a bejegyzések, amelyek valamilyen országos (teljes Csehszlovákia szintjén, vagy annak keleti felén, „Slovenskóban” meghirdetett) ügyben való részvétel kérdésében születtek. Ezek egy része valamifajta szolidaritási akcióhoz kapcsolódott: ilyen volt a Csehszlovák Hadivakok Egyesületének, vagy a Besztercebányai árvaháznak a támogatása. Egy másik részük a csehszlovák, illetve szlovák nemzetépítéshez kötődött, és különböző reprezentatív beruházások (például Ludovit Stúr szobrának felállítása Prágában, vagy a köztársaság fennállásának 20. évfordulója alkalmával tartandó ünnepséghez való hozzájárulás), kulturális szervezetek támogatása (a Slovenská Liga nemzeti házának építési segélye Pozsonyban) kerültek terítékre. A vizsgált községek jellemző módon gyakrabban támogatták a szociális töltetű ügyeket, mint a reprezentatív, identitás erősítő

akciókat. A csehszlovák érában merült fel először bizonyos községek villamosításának kérdése. A villamosítás az első bécsi döntés utáni években is napirenden volt néhány településen, amikor a már meglévő villanyhálózat bővítését igyekeztek megoldani. Megjegyzendő, hogy annak ellenére, hogy az 1930-as évek során a vizsgált térségben a mezőgazdasági munkásság több sztrájkot, megmozdulást is szervezett, ezek a fejlemények az általam vizsgált községekben nem voltak napirenden, egyedül Megyerics községben ismert egy eset, amely során 1931-1932 telén helyi nincstelenek demonstráltak annak érdekében, hogy a község számukra téli élelmiszerellátást nyújtson.

Az első csehszlovák korszakban történt változások között említhető – és kutatási témám szempontjából kiemelt jelentőséggel bír – a falvak külterületeinek átalakulása, az uradalmi puszták egy részére ráépülő cseh, morva, illetve szlovák kolóniák megjelenése. Amellett, hogy a telepéseknek a térségbe történő költözésével megváltozott a települések nemzetiségi összetétele, a településhálózat jellemzői is módosultak: a korábban a nagybirtoktól függő uradalmi puszták egy része helyett kisbirtokosok által lakott külterületi településrészek épültek ki, ahol különböző közintézmények is megjelentek. Az általam vizsgált községek közül a Dunaradvány melletti Baloghpuszta (Balogh-pustatina), az Ógyalla melletti Zöldálláspuszta (Zelený Háj), illetve a Bagotához tartozó Margitpuszta területén jöttek létre kolóniák. Ennek kapcsán az anyaközség és a külterület viszonya megváltozott, hiszen a csehszlovák állam akaratát képviselő járási hivatal, illetve az állami iskolai felügyelőség községi fenntartású, szlovák nyelvű iskola létrehozására kötelezte Dunaradvány községet a határában található Baloghpusztán. Hasonló jellegű ügynek tekinthető, hogy az Ógyallához tartozó Zöldálláspusztán az állami fenntartású iskola dologi költségeit kellett viselnie a községnek. Ugyancsak az anyaközséget hátrányosan érintő fejleménynek tekinthető, hogy a margitpusztai telepések egy új tűzoltószertár felépítésére kértek támogatást Bagota községtől, amelynek megépítésére a járási hivatal is kötelezte a községet. Margitpuszta egyébként az 1920-as évek közepén kísérletet tett a Bagotától való elszakadásra is, illetve az 1930-as évek elején a kolónia határát önálló vadászterületté szerették volna minősíteni, amely bizonyos fokú pénzügyi önállóságot adott volna a telepéseknek.

Az 1938 után készült jegyzőkönyvek egy sok szempontból új korszak képét vázolják fel. Bizonyos községekben az új magyar adminisztráció különféle igényeket támasztott a községek vezetőségével szemben, amely gyakran járt konfliktusokkal is. Ezek jellemzően valamilyen ingatlan átadására vonatkoztak, így például Perbete községben hónapokon keresztül húzódott a csendőrlaktanya elhelyezésének ügye. Ugyancsak újabb fejlemény, hogy több településen is a

helyi Levente egyesület számára kellett területet biztosítani. Kifejezetten pozitív, bizakodó hangvételű bejegyzés született 1939 tavaszán Ógyalla képviselőtestületének közgyűlésén, amelyben a magyar állam által tervezett beruházásokat ismertették, mindezt a csehszlovák éra eseményeivel szembeállítva.

Érdekes az államhoz való lojalitás különféle kifejezési formáinak megjelenése a jegyzőkönyvekben. Az 1935-ös évben például több községben is Masaryk 85. születésnapján a csehszlovák államot és az elnök érdemeit méltató üdvözlő levelet írtak, amelyben a központi propaganda (a csehszlovák állam önmagáról alkotott képének) motívumai köszöntek vissza. Ugyanígy az elnök halálakor rendkívüli gyászközgyűlést tartottak. Néhány évvel később, 1943-ban viszont már Horthy 75. születésnapjának alkalmából kerültek felolvasásra hasonló jellegű üdvözlő írások.

A Nyitrai Állami Levéltár nyitraivánkai fióklevéltárában az úgynevezett gazdasági felügyelőségek 1940-es években készült iratait kutattam. A gazdasági felügyelőség szervezeti felépítéséről elmondható, hogy több területi szinten működött, ebben az időszakban a Földművelésügyi Minisztérium részeként. A több vármegyét átfogó kerületi szint (ez az általam vizsgált területen a Kisalföldi Kerület volt, amely Győr Moson és Pozsony, Komárom, Esztergom, valamint Bars és Kishont vármegyéket foglalta magában) alatt vármegyei felügyelőségek működtek, illetve a szervezet a járási szinten is megjelent. A járási szintért felelős felügyelők a községi elöljáróságokon keresztül végeztek adatgyűjtéseket, amelyeket aztán a vármegyei szerv felé kommunikáltak, létezett továbbá a gazdasági tudósítói munkakör is. A kerületi szinten jellemzően az érintett vármegyék aggregált adatait gyűjtötték össze, amelyeket jelentések formájában továbbítottak az országos felügyelőség felé. A gazdasági felügyelőségek általam vizsgált iratai a nyitraivánkai fióklevéltárban két nagyobb forráscsoportba rendezve találhatóak, amely a kerületi, illetve a vármegyei iratokat foglalja magában. A forrásanyag a levéltárban dolgozók elmondása alapján feltáratlan és rendezetlen. Ennek következménye, hogy a dobozokban csak minimális módon strukturálva találhatóak az iratok, amelyek között néhány, a gazdasági felügyelőséghez nem köthető irat is előfordul. A levéltárban ezeknek a forrásoknak a vizsgálata során 1681 fotót készítettem.

A Felügyelőségek a mezőgazdasági termelés helyzetének monitorozását, a mezőgazdasági népesség problémáinak rendszeres felmérést végezték, továbbá olyan szervezési, koordinációs feladatokat láttak el, mint a vetőmagok, ipari növények termelésének ellenőrzése, termésbecslés, a vetőmagigények felmérése és a kiosztás megszervezése, a termények árainak (termelői piacokon történő) összeírása. Szociális szempontok figyelembevételével zajlottak az

elemi károk által érintett kiscgazdák segélyezései, amelyek általában kölcsönvetőmag, vagy vetőburgonya kiosztását foglalták magukban. A nagybirtokokon dolgozó cselédek és mezőgazdasági munkások helyzetével is foglalkoztak, amely a munkabérek megállapítása és annak betartatása által valósult meg. Emellett a felügyelőség birtokpolitikai feladatokkal is rendelkezett. Az 1930-as évek végén, 1940-es évek elején ezek jellemzően a csehszlovák földosztás revíziójához kapcsolódó ügyek voltak (bár a revízió fő felelőse a Felvidéki földbirtok-rendezési ügyek kormánybiztosa volt). Az 1940-es évek nagy részében a zsidóság földtulajdonának, bérleteinek összeírása, és a birtokok elkobzása, illetve a bérleti viszony megszüntetése volt az a témakör, amellyel kapcsolatban nagyon sok irat született. A háborúra való felkészülés, majd Magyarországnak a háborúba való belépése ugyancsak többletfeladattal látta el a felügyelőségeket. A legfontosabb ilyen jellegű feladata a mezőgazdasági termelés zavartalanságának biztosítása volt. Ennek egyik eszköze a termeléshez szükséges munkaerő számának és összetételének települési szintű becslése volt, így azt szerették volna felmérni, hogy a lakosság mekkora részét lehet katonai szolgálatra besorozni. A forrásokból kiolvasható az a szándék, hogy a nemzetgazdasági szinten nagy jelentőséggel bíró – az ipari növények, a vetőmagok termelésére leszerződött, illetve a tenyészállatok génállományának fenntartásában is fontos feladatokat ellátó – nagybirtokok alkalmazottait kisebb arányban sorozzák be. A háborús évek alatt a nagybirtokok mellett a kiscgazdák mezőgazdasági gépeinek összeírását, az üzemanyagigények felmérését végezték.

Népszámlálási kötetek – Fórum Intézet

Az ösztöndíjas időszakban a fenti szöveges forrásanyagon túl népszámlálási adatok összegyűjtését is végeztem. A csehszlovák éra alatt kettő olyan népszámlálás zajlott, amelynek feldolgozása lehetővé teszi a Csehszlovákiához került települések helyzetének értékelését. Az 1921-es és az 1930-as népszámlálások adatai közül az 1921-es települési szintű, sőt, a külterületek adatait is tartalmazó tábláit gyűjtöttem össze, míg az 1930-as népszámlálásból az összesített, aggregált adatokat tartalmazó táblázatokhoz fértem hozzá. Az adatokat a somorjai Fórum Intézet munkatársainak segítségével gyűjtöttem össze és dolgoztam fel.

A kutatási eredmények feldolgozása és publikálása

A fentebb vázolt kutatás tanulságairól fogadó intézményem, a Selye János Egyetem munkatársaival, Szarka Lászlóval és Simon Attilával konzultáltam. A szakmai együttműködés

a jövőben is folytatódni fog, hiszen a nagy mennyiségű összegyűjtött forrásanyag mélységi feldolgozása, elemzése, az eredmények publikálása az ő segítségével fog megvalósulni.

A könyvtári és levéltári anyagok, illetve a népszámlálási adatok alapján már az ösztöndíjas időszak alatt megkezdtem egy magyar nyelvű kézirat elkészítését, amelyet terveim szerint a Fórum Intézet kiadásában megjelenő Fórum folyóiratban fogok közzétenni. Ez javarészt a települési képviselőtestületek irataira épít, de a népszámlálási adatokat is felhasználom benne. A külföldi kiadású magyar nyelvű folyóirat mellett a hazai kiadású Századok, illetve az angol nyelvű tanulmányokat közlő Hungarian Historical Review számára is fogok kéziratokat készíteni.

Feltárt források

Helytörténeti irodalom

Angyal Béla (2007): *Gúta 1945–1949*. Lilium Aurum, Dunajská Streda.

Bóna Tamás (2006): *Bátorkeszi 850 éves. 1156–2006*. Print-K, Komárno.

Dobosi József (2003): *Naszvad*. Komáromi KT Kiadó, Komárno.

Fehérváry Magda (1992): *Gúta hagyományos gazdálkodása a XX. század első felében*. Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaság, Komárno.

Koncsol László (2005): *A Csallóköz városai és falvai III. Lakszakállas-Vők*. Csallóközi Kiskönyvtár, Kaligramm, Bratislava.

Kulcsár Sz. Zsuzsanna (2014): *Adalékok Nemesócsa történetéhez I*. Vámbéry Polgári Társulás, Dunajská Streda.

Kulcsár Sz. Zsuzsanna (2015): *Adalékok Nemesócsa történetéhez II*. Vámbéry Polgári Társulás, Dunajská Streda.

Mészáros István (1998): *A komáromfüssi katolikus népiskola száz éve (1840–1945)*. Inzerta.

Misurákné Kolář Andrea (2001): *A bátorkeszi alapiskola 50 éve*. Cranium, Bátorove Kosihy.

Nagy Gyula (2016): *Szülőfalum Keszegfalva*. Mester Kiadó, Kameničná.

Reško Sándor (2010): *Komáromfüss: A pannonthalmi főapátság praedialista nemesinek székhelye*. Ász Studio, Komárno.

Vráblová, Zdenka (2001): *Imely. A község történelme (1312–2001)*. Imely község, Imel.

Zajos Ernő (1998): *Hetény, az én falum*. Komáromi KT Kiadó, Komárno.

Zámbó Vilmos (2000): *Izsa község krónikája 1947-ig*. Komáromi KT Kiadó, Komárno.

Zsittyán István (1991): *Martos múltja és jelene*. Martosi Mezőgazdasági Szövetkezet, Martovce.

A Honismereti kiskönyvtár sorozat kötetei: Alistál, Bagota, Bajcs, Bátorkeszi, Bény, Bogya, Bogyarét, Bős, Búcs, Csallóközaranyos, Csicsó, Csúz, Dunaradvány, Ekel, Farkasd, Fűr, Gellér, Gúta, Hegyété, Hetény, Hetény, Ifjúságfalva, Imely, Ipolybél, Izsa, Jóka, Karva, Kéménd, Keszegfalva, Kéty, Királyfiakarcsa, Komáromfüss, Lakszakállas, Lég, Lontó, Madar, Málás, Marcelháza és Kurtakeszi, Martos, Megyeracs, Nagyfödémes, Nagykeszi, Nagysalló, Naszvad, Nemesócsa, Nyárasd, Nyékvárkony, Ógyalla, Padány, Pat, Perbete, Szentpéter, Taksony, Tany, Tardoskedd, Udvard, Zselíz

Levéltári források

Nyitrai Állami Levéltár, Komáromi fióklevéltár

A. XXIV. 5. Notarske úrady:

Obvodný notársky úrad v Bagote; 1901–1945, 0,9 fm. [Bagota körjegyzőség]

Notársky úrad v Mederči; 1895–1945, 1,25 fm. [Megyeracs jegyzői hivatal]

Notársky úrad v Perbete; 1882 – 1944, 0,7 fm. [Perbete jegyzői hivatal]

Notársky úrad v Radvani nad Dunajom; 1895–1921, 0,66 fm. [Dunaradvány jegyzői hivatal]

Bagota község pénzügyi bizottságának jegyzőkönyvei; 1924–1938

Bagota községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek; 1924–1943

Bagota község tanácsának jegyzőkönyvei; 1933–1939

Dunaradvány községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek; 1907–1938

Megyeracs gazdaközönség mint földbirtokosság jegyzőkönyvei; 1929–1933

Megyeracs községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek; 1895–1943

Megyeracs község tanácsi, pénzügyi bizottsági és testületi jegyzőkönyvei; 1932–1933

Perbete községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek; 1932–1943

Ógyalla községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek; 1923–1944

Nyitrai Állami Levéltár, Nyitraivánkai fióklevéltár

Maďarská okupačná správa v rokoch 1938 – (1944) 1945 - Štátne odborné úrady

[Magyar megszállási igazgatás – Állami hivatalok]

7288 Oblastný poľnohospodársky inšpektorát v Komárne [Kerületi Gazdasági Felügyelőség, Komárom]

7292 Župný pôdohospodársky inšpektorát v Komárne [Megyei Gazdasági Felügyelőség, Komárom]

Szakirodalom

A Magyar Statisztikai Társaság Államtudományi Intézete (1938): *A felvidéki magyarság húsz éve 1918-1938*. Budapest

Bartha Á. (2012): A két világháború közti csehszlovák, jugoszláv és román földbirtokrendezés. *Valóság*, 10., 96–112.

Demeter G. (2018): Perifériák és fejlett régiók a történeti Magyarországon (1890–1910). In: Demeter G., Szulovszky J. (szerk.): *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon: Módszerek és megközelítések*. MTA BTK, DE TTT, Budapest – Debrecen, 145–194.

Demeter G. (2019): Az 1938–1941 között visszatért területek fejlettsége és szerepe az anyaország és az utódállamok gazdaságában a különféle történeti narratívák tükrében. *Pro minoritate*, ősz, 35–68.

Demeter G., Szulovszky J. (szerk.) (2018): *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon: Módszerek és megközelítések*. MTA BTK, DE TTT, Budapest – Debrecen

Gaucsík I. (2004): A csehszlovákiai magyarság gazdasági szervezetei (1918–1938): Gazdasági egyesületek, szövetkezetek, ipartársulatok. *Korall: Társadalomtörténeti Folyóirat* 18., 48–64.

Gunst P. (1998): A magyar agrártársadalom 1919–1945 között. In: Gunst P. (szerk.): *A Magyar agrártársadalom a jobbágyság felszabadításától napjainkig*. Napvilág Kiadó, Budapest, 231–284.

Haltenberger I. (2002): A parasztság. In: Borsody I. (szerk.): *Magyarok Csehszlovákiában*. Méry Ratio, Somorja, 148–155.

Hantos L. (2002): Gazdasági életünk húsz éve. In: Borsody I. (szerk.): *Magyarok Csehszlovákiában*. Méry Ratio, Somorja, 77–88.

Jaschitz M. (2010): Elzárt múlt-határtalan jövő? Esztergom vonzáskörzete a huszadik században és az ezredfordulón. *Tér és Társadalom*, 3., 93–118.
<https://doi.org/10.17649/TET.24.3.1330>

Konkoly Thege Gy. (1939): Az 1938. évi felvidéki nép-, földbirtok- és állatösszeírás. *Magyar Statisztikai Szemle*, 5., 447–453.

Kovács Z. (1990): A határ menti területek központhálózatának átalakulása az első világháború utántól napjainkig. *Földrajzi Közlemények*, 114., 3–16.

Machnyik A. (1993[1935]): *Csallóköz. Gyakorlati agrár- és szociálpolitika*. Kaligramm, Bratislava.

Pénzes, J. (2020): The impact of the Trianon Peace Treaty on the border zones – an attempt to analyse the historic territorial development pattern and its changes in Hungary. *Regional Statistics*, 1., 60–81. <https://doi.org/10.15196/RS100102>

Simon A. (2009): *Telepesek és telepes falvak Dél-Szlovákiában a két világháború között*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja

Simon A. (2014): *Magyar idők a Felvidéken (1938–1945). Az első bécsi döntés és következményei*. Jaffa Kiadó, Budapest

Szilágyi Zs. (2018a): Az életminőség területi különbségeinek változása Magyarországon a 20. század első harmadában. In: Demeter G., Szulovszky J. (szerk.): *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon: Módszerek és megközelítések*. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 255–334.

Szilágyi Zs. (2018b): A Kárpát-medence fejlettségi membránja 1910-ben: A fogalomalkotás és a vizualizálás egy lehetséges módszertani megoldása, az eredmények kontextualizálási kísérlete. In: Demeter G., Szulovszky J. (szerk.): *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon: Módszerek és megközelítések*. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 47–84.

Szóllósy Z. (1939): A földbirtokviszonyok a Felvidék visszacsatolt részén. *Magyar Statisztikai Szemle*, 5., 500–509.

Szuhay M. (1998): A magyar mezőgazdaság a két világháború között. In. Gunst P. (szerk): *A Magyar agrártársadalom a jobbágyság felszabadításától napjainkig*. Napvilág Kiadó, Budapest, 209–230.

Thirring L. (1939): A népesség a Felvidék visszacsatolt részén. *Magyar Statisztikai Szemle*, 5., 454–499.

Tilkovszky L. (1964): A csehszlovák földreform magyar revíziója. *Agrártörténeti Szemle (Historia rerum rusticarum)*, 1–2., 113–142.

Mikle György